

בריאות כחלק מתפיסת הביטחון הלאומי

תפיסת הביטחון הלאומי המצומצמת מוגדרת כיכולת של לאום להגן על ערכיו הפנימיים מאיומים חיצוניים.¹ בדיון המתקיים בארץ ובעולם בנושא ביטחון לאומי מתרחבים בשנים האחרונות גבולות ההגדרה של ביטחון לאומי – מתחום העוסק באתגר העומד בפני המדינה בהתמודדותה עם אירועים חיצוניים הבאים לידי ביטוי בהפעלת כוח (איומים צבאיים) לכיסוי רחב יותר של איומים אחרים, המסכנים את הקיום ואת האינטרסים הלאומיים. לפי התפיסה הרחבה, העיסוק בביטחון לאומי צריך לכלול את כלל מרכיבי העוצמה של החברה במדינה ולטפל בהם, שכן עליהם נבנית יכולת ההגנה. עם אלה נמנים הכלכלה, השסעים החברתיים, החינוך, הטיפול באוכלוסיות חלשות, בזהותה של החברה, ביכולתה ליצור אחידות בין כלל מרכיבי העוצמה של החברה אלו קובעים את יכולת החברה לעמוד בלחצים, באיומים ובמלחמות. כך, על פי יעקב עמידרו,² הוחלט במכללה לביטחון לאומי של צה"ל לנקוט דרך ביניים ולהתמקד בשאלת המוכנות לאיומים מבחוץ מצד מדינות יריבות ואיבודת וגופים שאינם מדינה ולאיומים פנימיים מצד גורמים שונים. עם זאת הוחלט לא להתעלם מתחומי הכלכלה, חברה, יחסי חוץ ואתיקה, תוך שימת דגש על השפעותיהם הישירות על הביטחון הלאומי. ההגדרה של ביטחון לאומי בארצות הברית בשנים האחרונות רחבה אף יותר. כך נוסחה אסטרטגיית הביטחון הלאומי של ארצות הברית על ידי הנשיא טראמפ בשנת 2017: הגנה על האינטרסים הלאומיים החיוניים, ביניהם הגנה על המולדת, על אזרחי ארצות הברית ועל דרך החיים האמריקאית; קידום שגשוג אמריקאי; שימור שלום מתוך עוצמה; וקידום השפעה אמריקאית.³

בשנת 2021, בעקבות מגפת הקורונה וחילופי הממשל בארצות הברית, ניתן ביטוי גם להיבטים נוספים וגלובליים במסגרת סדרי העדיפויות במדיניות הביטחון הלאומי, וביניהם הגנה מפני איומים שאינם מדינתיים כגון שינויי אקלים, מחלות זיהומיות, מתקפות סייבר ודיסאינפורמציה.⁴ כאמור, הדיון בארץ ובעולם על היקף גזרת הביטחון הלאומי והתחומים שיש לכלול בו הוא ארוך שנים ומקיף תפיסות מגוונות ואף אידיאולוגיות פוליטיות, אך אין ספק שמגפת הקורונה הגלובלית מזכירה וממחישה עד כמה תחום הבריאות נמצא בראש רשימת האיומים הקיומיים על כל מדינה מחד גיסא, וכי הוא מהווה תשתית חיונית מרכזית לקיום המדינה ותושביה, מאידך גיסא. לפיכך נראה היום שאי-הכללת מערכת הבריאות במסגרת מדיניות הביטחון הלאומי היא בלתי נתפסת.

תחום הבריאות נמצא על רצף שבין בריאות הציבור לשירותי בריאות אישיים לפרט, על פי מצבו והעדפותיו ובהתאמה לצורכי הקהילה. תחום בריאות הציבור נועד לספק הגנה שוויונית ומקיפה לתושבי המדינה מפני איומים בריאותיים קולקטיביים על האוכלוסייה, כגון מניעת מחלות מדבקות, הבטחת תשתיות מים ומזון ברמה תברואתית נאותה, הגנה מפני זיהומים סביבתיים ועוד. שירותי בריאות הציבור אמונים על שלושה תחומים עיקריים של שירותי בריאות: הגנה על הבריאות, מניעת תחלואה וקידום הבריאות. בשל כך, שירותי בריאות הציבור הם מוצר ציבורי מובהק כמו שירותי ביטחון ושיטור, המסופק על ידי המדינה, גם במדינות שבהן לא קיים ביטוח בריאות ממלכתי. תחום בריאות הציבור כולל היערכות והתמודדות בפועל עם תרחישי חירום מסוגים שונים, תוך קיום ממשקים עם מערכות ציבוריות רלוונטיות נוספות בהתאם לסוג האירוע. למשל, עם משרד החקלאות במקרה של התפרצות מחלות זואוונטיות; עם המשרד להגנת הסביבה במקרים של זיהומים

בריאות וביטחון לאומי: הילכו שניהם יחדיו? / משה בר סימן טוב ואיריס גינזבורג

סביבתיים מסכני בריאות; עם גורמי אכיפה וביטחון במקרים שמקור המפגע הבריאותי הוא חבלה במזיד ועוד. לפיכך אפשר לומר שיש הקבלה כמעט מושלמת בין שירותי בריאות הציבור לבין שירותי ביטחון אחרים. בתחילת מגפת הקורונה עמדו שירותי בריאות הציבור במשרד הבריאות בארץ ומקביליהם בעולם בחזית ההתמודדות של המדינות השונות עם מצב החירום החדש, החל מאיסוף נתונים וביצוע הערכות מצב ועד גיבוש דרכי ההתמודדות, המלצות מדיניות לממשלה בכל תחומי החיים והנחיות לציבור. עם התקדמות המגפה והתרחבות מעגל הנדבקים והחולים, התרחבה במהירות ההתמודדות של מערכת הבריאות והגיעה לכל אחד מחלקיה, החל מבתי החולים, המעבדות, שירותי רפואת החירום (מגן דוד אדום), המוסדות הגריאטריים ועד לאחרונת המרפאות של קופות החולים. מערכת האשפוז, שהיוותה את הקו הראשון בטיפול בחולים ובהתמודדות בפועל עם המגפה החדשה, למעשה גם הייתה "המטופלת" החשובה ביותר להגנה מפני קריסה, כשלמעשה אחת ההצדקות הראשונות לסגר הראשון בישראל ומחוצה לה, שהוחל על כל משמעויותיו הכלכליות, הייתה מניעת מצב של אי-ספיקה של מערכת האשפוז. ככל שהתקדמה המגפה ולמדנו יותר על המחולל ועל מהלך המחלה החדשה, קופות החולים, האמונות על הרפואה הראשונית בקהילה, נטלו תפקיד משמעותי יותר עד למצב שבו טיפול ברוב המכריע של חולי הקורונה, ובכך הותירו לבתי החולים את הטיפול בחולים הקשים יותר. שיא תפקודן של קופות החולים ואשר בו הצטיינו גם בהשוואה בינלאומית הוא מבצע החיסונים, אשר לא היה מגיע לתוצאותיו המרשימות אלמלא קיומה של תשתית קופות החולים הייחודית בישראל (כפי שיפורט בהמשך).

על כן אפשר לומר היום כי ללא מערך אשפוז נאות וללא פריסה של שירותי בריאות בקהילה, המשמשים בשגרה למתן שירותי בריאות אישיים, לא ניתן להתמודד עם אירוע חירום בריאותי כבד משקל כמו מגפת הקורונה. התנסות זו ממחישה למעשה את מרכזיותה של מערכת הבריאות בכללותה בתשתיות הביטחון הלאומי, ומובילה למסקנה שלא ניתן לרדד אותה בהיבט זה לשירותי בריאות הציבור בלבד.